

KƏMALƏ HÜSEYNOVA*AMEA A.A.Bakixanov adına Tarix İnstitutu**“Azərbaycanın Yeni Tarixi” şöbəsinin dissertanti***E-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com****AĞABALA QULİYEVİN BAKI ŞƏHƏRİNİN
İCTİMAİ HƏYATINDA ROLUNA DAİR***Açar sözlər:* sahibkar, cəmiyyət, xeyriyyəçilik, tədbir, fəaliyyət*Ключевое слова:* бладелец, общество, благотворительность, измерение, действие*Key words:* Businessman (owner), society, charity, measure (ceremony), activities

Məqalədə azərbaycanlı dəyirman sahibkarı Ağabala Quliyevin XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində Bakı şəhərinin ictimai həyatındakı mövqeyindən bəhs olunur. Bəhs olunan dövrdə Azərbaycan milli burjuaziyasının digər nümayəndələri kimi, Ağabala Quliyev də çarizmin mənafeyini müdafiə etmişdir ki, bu da onların öz sahibkarlıq fəaliyyətlərini genişləndirmək və iqtisadi maraqlarını güdməkdən irəli gəlmişdir. Lakin buna baxmaraq, azərbaycanlı sahibkarlar, eləcə də Ağabala Quliyev öz sahibkarlıq fəaliyyətlərindən əldə olunan gəlirləri xalqın rifahı üçün də sərf etmiş, xeyriyyəçilik tədbirləri həyata keçirmişdilər.

Qılman İlkin öz əsərində Ağabala Quliyevin 1862-ci ildə Bakının Keşlə kəndində anadan olduğunu göstərsə də, digər bir sənəddə bu rəqəmin 1879-cu il olduğunu qeyd edir. Ağabala Quliyev dəyirmançılıqda fəhlə vəzifəsində işləyərək sex müdiri vəzifəsinə yüksəlmiş və xeyli kapital toplayaraq dəyirman sahibkarına çevrilmişdir [1,s.6].

Ağabala Quliyevin dəyirman işindən başqa, Bakı şəhərinin ictimai həyatında da xidmətləri olmuşdur. XIX əsrin sonları – XX əsrin əvvəlləri Bakısında elə bir hadisə olmazdı ki, Ağabala Quliyev ona öz maddi və mənavi köməyini göstərməsin. Ölkənin dövlət quruculuğunda, ictimai və mədəni tədbirlərində, xalq təsərrüfatının bir sıra sahələrində onun xidmətləri olmuşdur [2, s.249-250].

1861-ci ildə Rusiyada təhkimçilik hüququ ləğv edildikdən sonar imperiya ərazisindəki şəhərlər inkişaf etməyə başladı. Şəhərlərdə olan köhnə idarəedicilik sistemi artıq öz gücünü itirirdi. Şəhərlərin idarə olunması sistemində yeni islahatın həyata keçirilməsi zəruriliyi yaranmışdı. Bu islahatın həyata keçirilməsinə hazırlıq işləri üçün 8 il vaxt sərf olundu [2,s.159] və nəhayət imperatorun 1870-ci il 16 iyun fərmanına müvafiq olaraq Rusiyanın bütün iri şəhərlərində bələdiyyə idarələri təşkil olundu və dumaların yaradılması seçkilərinə başlanıldı. Bakıda isə bu fərman yalnız 8 ildən sonra qüvvəyə mindi. Buna da onu bəhanə gətirirdilər ki, guya qeyri-millətlər hələ özlərini idarə etməyə qadir deyillər [3,s.68].

İmperatorun fərmanında göstərilirdi ki, başqa şəhərlərdə yerli xristian olmayan millətlərin sayı xristian olanlara nisbətən əksəriyyət təşkil edərsə, o zaman həm xristianlardan, həm də qeyri-xristianlardan Dumaya bərabər sayda qlasını nümayəndə seçilməlidir [2,s.250]. Buna görə də 1878-ci ildə Bakıda Dumaya seçkilər başlanarkən, ilk Dumaya seçilən 72 nəfərin 36 nəfərini müsəlman qlasnıları təşkil edirdilər. Onların arasında H.Z.Tağıyev, Şəmsi Əsədullayev, Musa Nağıyev, Əjdər bəy Aşurbəyov, İsa bəy Hacinski və digər məşhur adamlarla yanaşı Ağabala Quliyev də yer almışdı. Ağabala Quliyev Dumanın iclaslarında müzakirə olunan xüsusilə ərzaqla əlaqədar olan məsələlərdə həmişə xalqın mənafeyi baxımından çıxış edərdi [4]. Bundan başqa o, şəhərin abadlaşdırılması, təzə məktəblərin tikilməsi işləri ilə də xüsusilə

maraqlanardı. Bələdiyyə idarəsinin komissiyalarında da təxirəsalınmaz məsələlərlə bağlı vacib çıxışlar edərdi [1, s.12]. Ümumiyyətlə, Bakı varlılarından H.Z.Tağıyev, Musa Nağıyev, Şəmsi Əsədullayev, Əjdər bəy Aşurbəyov, Ağabala Quliyev və başqaları Dumanın mövcud olduğu bütün zamanlarda həmişə qlassı seçilirdilər [3, s.70].

1896-cı ildən etibarən Bakının kəndlərində rus-Azərbaycan məktəbləri açılmağa başladı. Buzovnada açılan məktəbin nəfinsə H.Z.Tağıyev və A.Məlikov ilə yanaşı Ağabala Quliyev də ianə vermişdi. Bundan başqa, 1913-cü ildə Armavirdə tikilən məktəb binası üçün ianə göndərən Bakı sənayeçiləri arasında H.Z.Tağıyev, Ağabala Quliyev, A.Aşurbəyov və A.Dadaşovun da adları var idi [5, s.15,18].

XIX əsrin sonları – XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan burjuaziyasının yuxarı təbəqəsini neft, pambıq parça, unüydən və çəltiktəmizləyən, ipək emalı sənayesinin, dəniz nəqliyyatının, ticarətin iri müəssisələrinin sahibkarları təşkil edirdilər. Həmin sahibkarlar arasında H.Z.Tağıyevin, M.Nağıyevin, Ş.Əsədullayevin, M.Muxtarovun, A.Dadaşovun, M.Manafovun, M.Rəsulovun, A.Q.Məmmədovun, A.Əliyevin, eləcə də Ağabala Quliyevin adları çəkilir [6, s.36-37].

Ağabala Quliyev şəhərdə hündür binalar tikdirməyin o qədər də pərəstişkarı deyildi. Lakin Bakının Poluxin küçəsində tikdirdiyi yaşayış binası şəhərin ən möhtəşəm binalarından biri idi. Binaya həm xaricdən, həm də içəridən arxitektura elementləri ilə bəzəklər vurulmuşdu. Binanın memarı o zaman şəhərdə bir çox əzəmətli binaların layihəsini işləyib hazırlamış E.Y.Skibinski idi. Binanın içəri tərəfini bəzəmək üçün rəssam Malov dəvət olunmuşdu. Malovun otaqlardakı yağlı boya ilə çəkdiyi şəkillər icəri girənləri cəlb edirdi [4]. Buradan məlum olur ki, Ağabala Quliyevin Bakı şəhərinin memarlıq üslubunun zənginləşməsində qismən də olsa xidmətləri olmuşdur.

Hələ XIX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Azərbaycanda yaşayan qeyri-millətlər arasında xeyriyyə cəmiyyətləri yaradılmışdı. Milli Azərbaycan burjuaziyası da dəfələrlə belə bir cəmiyyətin yaradılmasına səy göstərmiş, lakin vəsait toplanarkən H.Z.Tağıyevdən başqa heç kim pul verməmişdi [7, s.168-169]. S.Süleymanova öz əsərində bəzi tədqiqatçıların Həsən bəy Zərdabının 1872-ci ildə təsis etdiyi müsəlman şagirdlərinə yardım cəmiyyətini ilk xeyriyyə cəmiyyəti hesab etdiklərini qeyd edir [7, s.169]. Cəmiyyətin yaradılmasında məqsəd yoxsul uşaqların məktəblərə qəbul edilərək, onlara pulsuz təhsil və tərbiyə verilməsi idi. Lakin sonradan cəmiyyətə göndərilən üzvlük haqlarının xeyli azalması səbəbindən Həsən bəy cəmiyyəti bağlamağa məcbur oldu [2, s.213].

Həsən bəy Zərdabi ruhdan düşməyərək sonralar da xeyriyyə cəmiyyətini yaratmaq uğrunda mübarizəsini davam etdirmiş, XX əsrin əvvəllərində yenidən bu məsələyə qayıdaraq, “Bakı Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti”nin nizamnaməsini yazıb, təsdiq olunmaq üçün Qafqaz Cənubun İdarəsinə təqdim etmişdir. Nizamnamə 1905-ci il oktyabrın 10-da Tiflisdə Qafqaz cənubun Vorontsov-Daşkov tərəfindən təsdiq olunmuşdur [8, s.28-29]. Bu işdə H.Z.Tağıyev təşkilatçı rolunu oynayaraq, yeni yaranan “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyətinin sədri, Əhməd bəy Ağayev isə katibi seçilmişdir. Ümumiyyətlə, o zaman xeyriyyəçilik məqsədilə yaradılan cəmiyyətlər ya Tağıyevin şəxsi iştirakı və vəsaiti ilə, ya da onun yaxından köməkliyi sayəsində təsis olunurdu. “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti” əsasən Bakı varlılarının və varlı ziyalılarının cəmiyyəti idi. Onun tərkibinə Bakı varlılarından H.Z.Tağıyev, Mirzə Əsədullayev, Ağabala Quliyev, İsabəy Hacınski, Kamil bəy Səfəraliyev, İsrail Hacıyev ilə yanaşı Əhməd bəy Ağayev, Əli bəy Hüseynzadə, Həsən bəy Ağayev, Həsən bəy Zərdabi, Əlimərdan bəy Topçubaşov kimi ziyalılar da daxil idilər [9, s.16]. “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti”nin məqsədi yoxsul müsəlmanları himayə etmək, yoxsul uşaqlarını sənət məktəblərində pulsuz oxutmaq və sairədən

ibarət idi [10, s.47]. S.Süleymanova öz əsərində arxiv sənədinə istinad edərək cəmiyyətin yaranmasının məqsədini 1905-1906-cı illərdə bütün Qafqazı bürüyən millətlərarası münafişədən zərər çəkən azərbaycanlılara kömək etmək zəruriliyi ilə bağlayır [7, s.171].

Birinci dünya müharibəsi illərində “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti”nin fəaliyyəti daha da genişlənmiş, qaçqınları ərzaq və müxtəlif ləvazimatlarla təchiz etmək sahəsində onun böyük xidmətləri olmuşdur. 1917-ci ilin aprel-may aylarında Bakıya Türkiyədən, Rum elindən çoxlu qaçqınlar gəlmişdi. Bakı varlıları arasında Ağabala Quliyev də qaçqınlara öz köməyini göstərərək onları ərzaq, un və düyü ilə təmin edirdi. Sonralar Qafqaz cəbhəsindən gətirilən çoxlu sayda türk və alman əsirlərinə də cəmiyyət öz qayğısını göstərirdi [4].

XIX əsrin sonlarında İranla Bakı arasında ticarətin artması ilə əlaqədar olaraq Bakı varlıları qazanc əldə etmək məqsədilə gəmiçiliklə məşğul olmağa başlayırdılar. O zaman ən görkəmli gəmi sahibləri olan Yusif Dadaşov, İsrafil Hacıyev, Əliabbas Dadaşov, Rəsulov qardaşları, Musa Nağıyev, Aşurov qardaşları, Məmmədli Yusifov, Şəmsi Əsədullayev, Məmmədbağır Hüseynov, H.Z.Tağıyev, Ramazanov, Əliyev qardaşları, H.B.Qafarov, Məmməd Cavadov və onun şirkəti ilə yanaşı olaraq Ağabala Quliyevin də adı çəkilir [3, s.22-23].

1905-ci ilin sentyabrında Bakı şəhərinin Petrovsk meydanında milliyyətdən asılı olmayaraq aclıqdan əziyyət çəkənlərə çörəyin paylanılması tədbirində Əsədullayev, Tağıyev, Həsənağa Həsənov ilə yanaşı olaraq Ağabala Quliyev də iştirak etmişdir [11]. Bu bir daha onu göstərir ki, Bakı şəhərindəki xeyriyyəçilik tədbirlərində Ağabala Quliyevin fəaliyyəti özünün çoxşaxəliliyi ilə seçilmişdir.

Təəssüflər olsun ki, 1905-ci il rus inqilabından sonra Ağabala Quliyev qatı mürtəcə olan Hacı Aslan Aşurbəyovun təsiri altına düşmüş və onun siyasi görüşlərində qaragüruhçülərə meyl yaranmışdır [2, s.251]. O, 1905-ci ilin noyabrında Bakıda təsis olunan “Yakor” təşkilatına daxil olmuşdur. Bu, Rusiyada yaranmış “Rus xalqının ittifaqı” adlı qaragüruhçu təşkilatın bir qolu idi [4].

1905-ci ilin iyununda yaranan “Əhalinin asayişinin qorunmasına dair” komitənin üzvlüyünə seçilən namizədlər arasında M.Muxtarov, N.Əmiraslanov ilə bərabər olaraq Ağabala Quliyev də var idi. Fəhlə çıxışlarının qarşısını almaq üçün milli burjuaziya nümayəndələrinin birləşməsi zəruriliyi bu komitənin təsis olunmasına gətirib çıxarmışdı. Komitə Bakı şəhər Duması tərəfindən seçilən komissiya tərəfindən təşkil olunmuşdu. Komissiyanın tərkibinə Azərbaycan burjuaziyası nümayəndələrindən K.Səfəraliyev, M.Q.Hacınski və Ə.Ağayev daxil olmuşdular [6, s.85-86].

Ümumiyyətlə, əhalinin asayişinin qorunması komitəsinə azərbaycanlı kapitalistlərdən İ.Hacıyev, H.A.Aşurov, H.B.Aşurov, İ.Hacınski, K.A.Zərbəliyev, İ.Səfəraliyev, A.Səlimxanov, M.Əsədullayev, burjua publisistlərdən A.M.Topçubaşov və yuxarıda adını çəkdiyimiz Ə.Ağayev daxil idilər. Beləliklə, H.Z.Tağıyev və digər bəzi şəxslər istisna olmaqla komitənin tərkibinə Bakı ticarət və sənaye burjuaziyasının yuxarı təbəqələrini təmsil edən nümayəndələr daxil olmuşdular. Komitənin Gəncə şəhərində də bölməsi fəaliyyət göstərirdi [6, s.86].

Azərbaycan burjuaziyasının müxtəlif qrupları və təbəqələri, eləcə də ziyalıları arasında siyasi görüşlərinə görə tutduqları mövqelər müxtəlif olmuşdur. Bu özünü Bakıda 1905-ci il noyabrın ortalarında keçirilən mitinqlərdə də biruzə verirdi [6, s.119]. 1905-ci il noyabrın 18-də Bakı şəhər Dumasının zalında müsəlmanların ilk mitinqi keçirildi. Mitinqdə Rusiya imperiyasının siyasi vəziyyətinə, xüsusilə kəndli hərəkətinə dair çıxışlar oldu. Həmin tədbirdə mitinqlərin vaxtaşırı təşkil olunması üzrə komissiyanın seçilməsinə qərar verildi. Komissiyanın tərkibinə Ə.Ağayev, həkim Həsənbəy Ağayev, Nəcəfbəy Vəzirov, Məmməd Həsənbəy Hacınski, həkim Qarabəy Qarabəyovla yanaşı olaraq Ağabala Quliyev də daxil oldular [12].

Mitinqdə çıxış edən Ağabala Quliyev bildirirdi ki, özünün Qərbi Avropa ölkələrinə səfəri zamanı oradakı həyat şəraitinin buradan üstün olmasına əmin olmuşdur. O, əsas etibarilə, Qərbdə bütün millətlərə və dinlərə münasibətin normal olduğunu misal çəkirdi. Ağabala Quliyev Rusiya imperiyasında həyata keçirilən islahatların mahiyyətini çar hökumətinin xalqlara azadlıq verməsi ideyası ilə bağlayırdı [13]. O, müsəlmanları çara səcdə etməyə çağıraraq, nədənsə bu barədə müqəddəs kitab olan Qurana istinad edirdi [6,s.120]. Bu zaman Nəcəfbəy Vəzirov, Ə.Ağayev və digərləri Ağabala Quliyevə etiraz edərək, müqəddəs kitaba istinad etməyin mənəvi cəhətdən düzgün olmadığını bildirdilər. Onlar bunu belə bir fikirlə izah edirdilər ki, Quranda xalq tərəfindən seçilən xalq hakimiyyətinə hörmətlə yanaşılır, yalnız belə bir hakimiyyət ölkənin sakitliyini təmin edir və xalqın maraqlarına cavab verən tədbirlərin həyata keçirilməsini tənzimləyir. Daha sonra Əhmədbəy Ağayev öz çıxışında bildirdi ki, müsəlmanlar öz ehtiyaclarının təmin olunmasını yalnız xalq hakimiyyətindən gözləyə bilirlər. Hal-hazırda mövcud olan hakimiyyət isə xalqın tələbatlarının ödənilməsinə cavab vermir [13].

Azərbaycanın demokratik ruhlu ziyalılarından və zəhmətkeşlərindən əks münasibət görən, çarizm siyasətini açıqdan-açığa mədh edən tərəfdarlar, o cümlədən, Ağabala Quliyev 1905-ci il noyabrın 27-də daha geniş surətdə təşkil olunan mitinqdə iştirak etməkdən ehtiyat etdilər [6, s.121]. Ümumiyyətlə, H.Z.Tağıyev, Ş.Əsədullayev, Ağabala Quliyev, M.Muxtarov, H.Aşurov, K.Sadıxov kimi burjua nümayəndələri siyasi tədbirlərdə Bakı şəhər Duması, “Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti” və “Nəşri maarif” cəmiyyətinin nümayəndələri kimi çıxış edir və çarizmi müdafiə edirdilər. Onlar hətta konstitusiyalı monarxiya quruluşunun bərqərar olması tələbini də irəli sürmüşdülər. Mahmud İsmayılov öz əsərində göstərir ki, 1905-ci ildə nəşr olunan “Həyat” qəzeti onların mövqeyini aşağıdakı kimi əks etdirmişdir: “Biz indiki hökumətə qarşı mübarizə aparmamalıyıq, yeni quruluş xalqımız üçün daha təhlükəlidir” [14, s.286-287].

Göründüyü kimi, azərbaycanlı sahibkarlardan fərqli olaraq, azərbaycanlı ziyalılar çar hökuməti qarşısında xalqın mənafeyini qorumaq baxımından çıxış edir, monarxiya quruluşunun demokratik respublika quruluşu ilə əvəz olunması uğrunda mübarizə aparırdılar. Bunun səbəbi o idi ki, azərbaycanlı sahibkarlar hər hansı bir ticarət fəaliyyətləri zamanı öz tədbirlərini həyata keçirərkən hökumətdən xüsusi olaraq razılıq almalı idilər. Yəni onların sahibkarlıq fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi işi qanunvericilik baxımından çar hökumətindən asılı idi.

1905-ci ildə Bakıda baş verən erməni-müsəlman qırğınlarından sonra ermənilərin barışmaq təklifinə dair keçirilən müşavirədə “Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti” tərəfindən seçilən nümayəndə heyətinin tərkibinə Hacı Aslan Aşurov, İsmayılbəy Səfəraliyev, Əlimərdanbəy Topçubaşov, Əhmədbəy Ağayev, İsabəy Hacınski, Məmməd Həsən Hacımski, Əsədulla Əhmədov, Kərbəla Abdulla Zərbəliyev, Həsənağa Həsənov, Mirzə Əsədullayev, Hacıbaba Aşurov ilə yanaşı olaraq Ağabala Quliyev də daxil olmuşdur [15].

1916-cı ildə Bakıda baş verən aclıqla əlaqədar olaraq Şimali Qafqaz yolunun bağlanması nəticəsində Bakı dəyirmanları bir sıra çətinliklərlə üzləşdilər. Taxılın daşınmaması nəticəsində bir neçə dəyirman öz işini dayandırsa da, bu, Ağabala Quliyevin dəyirmanına bir o qədər təsir etmədi. Digər tərəfdən isə o, Rusiyanın taxıl istehsal edən rayonları ilə daima əlaqədə olduğuna görə, taxılın dəniz vasitəsilə daşınmasına nail olmuşdur [4].

Yuxarıda göstərilən aclıqla bağlı olaraq 1916-cı il fevralın 14-də Bakıda məşhur “Babıy bunt” qiyamı ilə tanınan qadınların güclü çıxışı baş verdi. Bu, Cənubi Qafqazda qadınların ilk çıxışı idi. İslam dini müsəlman qadınlarını bayıra çıxmağı qadağan etdiyinə görə, onlar bu iğtişaşda iştirak etmirdilər. Üç gün davam edən və bütün şəhəri bürüyən bu iğtişaş zamanı qa-

dınlar böyük un, düyü və qənd mağazalarını, Skoblevin, Ağabala Quliyevin və Qlazovun nəhəng dəyirmanlarını, un anbarlarını və digər yerləri talan etdilər [16, s.209-210].

1917-ci ilin fevral inqilabı nəticəsində II Nikolayın taxtdan salınmasından sonra çara səcdə edən bir qrup Bakı qaragüruhçusu keşiş Ekzar Qruzi, maarif inspektoru Saxnovski, milyonçu Ağabala Quliyev, qoluzorba Hacı Aslan Aşurov, Bakı texniki məktəbinin direktoru Bajenov Aleksandro-Nevski katedral “Qızılı” kilsənin həyətinə yığılıb matəm mərasimi keçirdilər. Lakin bu matəm mərasimi rəsmi xarakter daşımadığına görə, bir qədər qeyri-ciddi matəm mərasimini xatırladırdı [17, s.200].

Ağabala Quliyev 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikası yaradıldıqdan sonra da qaragüruhçuların təsiri altından çıxıb bilməmişdir. Qılman İlkin öz əsərində 1919-cu ildə nəşr olunan “Azərbaycan” qəzetinə istinad edərək yazır: “Ağabala Quliyev demokratik respublikanın əleyhinə danışdığına və Denikin ordusunun tərəfdarı kimi özünü göstərdiyinə görə, camaat tərəfindən təhqir olunmuş və polis tərəfindən həbs olunaraq hətta bir-neçə ay qazamatda da qalmışdır. Onun belə hərəkəti camaatın böyük nifrətinə səbəb olmuşdur” [1, s.14].

Beləliklə, nəticə etibarilə göstərmək lazımdır ki, azərbaycanlı dəyirman sahibkarı Ağabala Quliyevin Bakı şəhərinin ictimai həyatındakı fəaliyyəti özünün çoxşaxəliliyi ilə seçilmişdir. Ağabala Quliyev öz siyasi görüşlərində çarizmin mənafeyini müdafiə etsə də, dəyirman işindən əldə etdiyi gəlirlərin hesabına xalqın maariflənməsi, aclıqdan əziyyət çəkən əhəlinin çörəklə təmin olunması və digər bu kimi xeyriyyəçilik tədbirlərində fəal surətdə iştirak etmişdir. Onun çar hökumətinə meyilli olmasının səbəbinə gəldikdə isə bu onunla izah olunmalıdır ki, o, öz dəyirman işinin genişləndirilməsi üçün müvafiq orqanların xüsusi razılığını almalı idi. Yəni digər sahibkarlar kimi Ağabala Quliyevin sahibkarlıq fəaliyyəti də iqtisadi qanunvericilik baxımından çar hökumətindən asılı olmuşdur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

- 1.Qılman İlkin. Dəyirmanlar kralı Ağabala Quliyev. Bakı: 1995, 16 s.
- 2.Qılman İlkin. Bakı və bakılılar. Bakı: “Zaman” nəşriyyatı, 1998, 384 s.
- 3.Qılman İlkin. Köhnə Bakını tanıyırsanmı. 2-ci nəşri. Bakı: Şirvan nəşr, 2004, 116 s.
- 4.“Dəyirmanlar kralı” Ağabala Quliyev // “Azadlıq” qəzeti, 24 avqust, 2012-ci il, №196.
- 5.Əhmədov H. Azərbaycanda xeyriyyə cəmiyyətlərinin maarifçilik fəaliyyəti. Bakı: “Mütərcim”, 1997, 56 s.
- 6.Сеидзаде Д.Б. Из истории Азербайджанской буржуазии в начале XX века. Баку: Издательство, «ЭЛМ», 1978, 148 с.
- 7.Süleymanova S. Azərbaycanda ictimai-siyasi hərəkət (XIX yüzilliyin sonu – XX yüzilliyin əvvəlləri). Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası, 1999, 422 s.
- 8.Cavadov C. Azərbaycanda xeyriyyəçilik hərəkəti (XIX əsrin sonu və XX əsrdə). Bakı: “Elm” nəşriyyatı, 1999, 256 s.
- 9.Qılman İlkin. Hacı Zeynalabdin Tağıyev. Fotoalbom. Bakı: Işıq, 1997, 196 s.
- 10.M.İsmayıl., M.İbrahimov. El atası. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1994, 120 s.
- 11.«Баку», газета, 4-го сентября, 1905 года, №113.
- 12.«Баку», газета, 19-го ноября, 1905 года, №166.
- 13.«Баку», газета, 20-го ноября, 1905 года, №167.
- 14.Mahmud İsmayıl. Azərbaycan tarixi. Bakı: “Azərbaycan Ensiklopediyası” Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, 1997, 320 s.
- 15.«Баку», газета, 13-го сентября, 1905 года, №119.

16.Süleymanov M. Eşitdiklərim, oxuduqlarım, gördüklərim. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1989, 376 s.

17.Сулейманов М. Дни минувшие. Баку: Азербайджанское Государственное Издательство, 1990, 344 с.

К.О.ГУСЕЙНОВА

К РОЛИ АГАБАЛЫ ГУЛИЕВА В ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ Г.БАКУ

В настоящей статье рассматривается о роли Агабалы Гулиева в общественной жизни г. Баку в конце XIX и начале XX вв. Хотя и А.Гулиев шел в фармамере царского правительства, он последовательно участвовал в различных широкомасштабных благотворительных мероприятиях, направленных улучшению благосостояния родного народа. А проправительственная позиция его было связана с его экономическими и финансовыми интересами промышленника.

K.O.HUSEYNOVA

HIS ROLE IN THE SOCIAL LIFE OF THE CITY

The mill owner of the article late nineteenth century and the twentieth century and the beginning of His public life, the activity is about Baku. Aghabala chair meetings of their political leanings Czarism, though, for the improvement of the welfare of the people participated in various charity events on a regular basis. To defend the interests of its tsarist expand its business activities and the economic factor of interest is connected with shadow.

Rəyçilər: t.ü.f.d. E.Əliyev, t.e.d.Q.Ə.Əliyev

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu "Azərbaycanın yeni tarixi" şöbəsinin 14 iyun 2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (pr.№14).